

СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ВИДИ, СУТНІСТЬ І ПРИЧИНИ

Сучасне світове співтовариство постійно стикається з проблемами, серед яких на першому місці стоїть тероризм. Коріння цього явища знаходяться у далекому минулому. Підґрунтям виникнення й розвитку тероризму були майнова та соціальна нерівність, перебудова усталеного укладу життя, різниця в менталітеті, об'єктивна потреба змінити траєкторію розвитку, прискорення розриву між багатими й бідними в середині країни й у міжнародному масштабах, швидкий технічний і технологічний прогрес, комерціалізація життя і як наслідок цього – розклад моралі.

Ключові слова: тероризм, терористи, терористична діяльність, агресія, геноцид, ідеологічний терор, державний терор, інформаційний терор, суїцидальний терор.

У засобах масової інформації практично щоденно з'являються такі поняття як «тероризм», «терористи», «терористична діяльність», які викликають занепокоєння та острах наших громадян за своє сьогодні й майбутнє, за свої права й свободи, які гарантовані Конституцією України.

У наш час існують два основних напрямки в дослідженні проблем боротьби з тероризмом.

Перший напрямок пов'язаний з дослідженням тероризму як міжнародно-правової категорії політичного характеру. Найбільш помітні розробки в цьому напрямку зроблені в наукових працях В.В.Крутова, В.Ф.Антипенка, Д.В.Ольшанського, С.І.Качура, А.І.Комарової, Ю.В. Землянського, В.П.Ємельянова, Л.В.Багрій-Шахматова, К.Н.Салимова, Л.А.Моджоряна, Ю.А.Решетова, Г.В.Овчиннікової та інших учених.

Останні роки позначені появою наукових досліджень іншого напрямку, у яких проблема тероризму розглядається виключно з карно-правових і кримінальних позицій. Найбільш ґрунтовними дослідженнями є праці, зроблені В.П.Ємельяновим, В.В.Крутовим, В.Ф.Антипенком, В.К.Грищуком, В.І.Литвиненком, Л.Н.Митрохіним, С.А.Барановим, К.Н.Салимовим.

Проблема боротьби з тероризмом до сьогодні залишається найбільш актуальною. Сучасний тероризм характеризується різким зростанням технічного оснащення, високим рівнем організації, наявністю значних фінансових ресурсів.

Його основною відмінною рисою є розмивання меж між внутрішнім і міжнародним тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з наркобізнесом і незаконною торгівлею зброєю. Помітна динаміка зростання терористичних груп у сучасному світі.

Розробка поняття тероризму є однією з найскладніших проблем світової науки й практики боротьби зі злочинністю. На сьогодні існує більше 200 понять

тероризму, але жодне з них не визнане як загальноприйняте, що обумовлено як складністю самого явища, так і факторами суб'єктивного характеру, існуючими на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» визначає тероризм (від лат. *terror* – страх, жах) як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя та здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Аналіз ряду робіт вітчизняних авторів щодо визначення поняття тероризму свідчить про те, що практично всі дослідники прагнуть до більш чіткого розмежування понять «терор», «тероризм», «терористичний акт».

На нашу думку, під тероризмом слід розуміти злочинне діяння з застосуванням насильства або погрози насильства щодо окремих осіб або групи осіб, яке супроводжується залякуванням населення та зумисним створенням ситуації страху, пригніченості, напруги з метою здійснення впливу на прийняття рішень, які вигідні терористам, і які відрізняються підвищеною суспільною небезпекою та публічним характером його здійснення. При цьому, цілі терористів можуть бути різними: політичними, економічними, релігійними тощо.

Важливість визначення сутності тероризму, суті цього поняття, його структурних елементів як злочинного діяння обумовлена необхідністю вироблення самостійного поняття тероризму. Дослідники проблем тероризму протягом тривалого часу намагаються дати точне визначення його сутності. Проте жодне з визначень не стало загальноприйнятим через складність досліджень у цьому напрямку, а також з додатковими труднощами, що виникають у процесі. Серед них варто виділити той факт, що тероризм як явище досліджувався в різних аспектах – філософському, політичному, психологічному, правовому тощо, і кожен дослідник розглядав це явище зі своєї точки зору, даючи поняттю «тероризм» власну інтерпретацію.

Під сутністю тероризму, на нашу думку, варто розуміти сукупність оригінальних ознак, характерних рис і відмінностей, які притаманні тероризму як соціально-політичній і правовій категорії і які складають його внутрішній зміст. Відмінними рисами тероризму є:

По-перше, відмінною рисою тероризму є те, що він продукує високу суспільну небезпеку, яка виникає в результаті здійснення загально небезпечних дій, або загрози такими. Замислом терориста є завдання

смерті особам, які захоплюються в якості заручників, знаходяться поблизу місць вибухів і т.п.

По-друге, тероризм вирізняє публічний характер його виконання. Інші злочини звичайно здійснюються без претензії на огласку, лише за умови інформування тих осіб, у діях яких зацікавлені винуватці.

По-третє, відмінною особливістю тероризму є зумисне створення ситуації страху, пригніченості, напруженості. При цьому така ситуація створюється не на індивідуальному чи вузькогруповому рівні, а на рівні соціальному і являє собою соціально-психологічний фактор, що об'єктивно склався й впливає на інших осіб, змушуючи їх виконувати якісь дії в інтересах терористів або приймати їхні умови. Ігнорування зазначених обставин призводить до того, що до тероризму інколи відносять будь-які дії, що породжують страх і хвилювання в соціальному середовищі. Проте тероризм відрізняється від інших злочинів, які породжують страх, тим, що тут страх виникає не сам по собі в результаті дій, що отримали суспільний резонанс, а викликається винуватцями не заради самого страху, а заради іншої мети й служить своєрідним об'єктивним важелем цілеспрямованого впливу, при якому створення ситуації страху виступає не як мета, а як засіб її досягнення. Таким чином, створення ситуації страху є вираженням тероризму, виявленням його суті, а не його остаточна мета.

По-четверте, відмінною рисою тероризму є те, що при його здійсненні загально небезпечне насилля застосовується по відношенню до одних осіб або майна, а психологічний вплив з метою схилення до певної поведінки здійснюється на інших осіб, тобто насилля тут впливає на прийняття рішення потерпілим не безпосередньо, а опосередковано – через вироблення вольового рішення потерпілою особою (фізичною, юридичною або групою осіб) внаслідок створеної ситуації страху і виражених на цьому фоні вимог терористів.

При цьому вплив на осіб, від яких терористи прагнуть отримати очікуваний результат, може бути як прямим, так і непрямим. Вибухи в громадських місцях, здійснені націонал-сепаратистами, які переслідували мету змусити владу задовольнити свої потреби, є прямим впливом, але ті ж дії, здійснені кимось з метою викликати у населення недовіру до «партії влади», як неспроможної навести порядок, щоб на цьому фоні видавати обіцянки про поліпшення в регіоні або країні, якщо громадяни віддадуть перевагу на виборах окремим кандидатам, є варіантом непрямого впливу.

Так, Г.В.Овчиннікова зазначає, що головним фактором, який ускладнює єдиний підхід до визначення тероризму і його юридичного оформлення, й таким, що ускладнює вироблення міжнародних заходів для боротьби з ним, є максимальна заполітизованість оцінок. Ще одним фактором, який утруднює розробку проблеми сутності й поняття тероризму, є проблема ототожнення поняття тероризму з поняттям терору. Нерідко ці поняття використовуються як синоніми.

Мають рацію ті автори, які вважають, що тероризм – це злочин, а терор – спосіб дії будь-якого суб'єкта (держави, організації, фізичної особи) із застосуванням сили, погроз, викликання страху. В.П. Ємельянов порівнює термін «терор» з такими як «агресія», «геноцид», «війна», вважаючи терор масовим насильством, що застосовується суб'єктами влади, і тому розглядає поняття «ідеологічний терор», «державний терор», «позасудовий терор», «адміністративний терор».

Як відзначає В.П. Ємельянов, у багатьох випадках співвідношення тероризму й терористичного акту нерідко сприймається як частина й ціле, особливо, коли справа стосується реально здійснених актів насилля, оскільки для визнання дій терористичним актом не обов'язково, щоб вони були здійснені загально небезпечним способом, що загрожував би завданням шкоди необмеженому колу осіб або мав інші негативні наслідки. Таким чином, для терористичного акту обов'язковими є всі ознаки тероризму, за винятком першого – створення суспільної небезпеки, хоча його присутність не виключається. При цьому, на думку автора, у своїй сукупності тероризм і терористичний акт складають більш загальне поняття – «злочини терористичного характеру у вузькому чи власному значенні слова» або «тероризм у широкому значенні слова».

Основу явищ, які ми розглядаємо, складає тероризування, що означає переслідування з погрозами розправи, насилля, залякування, тримання будь-кого в стані страху. Тероризуванню, як самостійній якості злочинного діяння, притаманні наступні ознаки:

- 1) насильницькі та інші дії винного не є самоціллю, а є засобом досягнення інших цілей;
- 2) ситуація страху створюється винним цілеспрямовано з розрахунком на її дію за умови досягнення злочинної мети як засіб спонукання до прийняття або відмови від прийняття будь-якого рішення в інтересах винного або інших осіб;
- 3) досягнення кінцевого результату здійснюється не за рахунок дій винного, а за рахунок дій тих осіб, по відношенню до яких спрямовані загрозливі дії;
- 4) насильницькі та злочинні дії можуть бути спрямовані проти одних осіб, а досягнення кінцевого злочинного результату винного здійснюється за рахунок дій третіх осіб. При цьому можливо, що спрямованість дій і досягнення кінцевого злочинного результату будуть асоціюватись із однією й тією особою.

У вітчизняній політико-правовій літературі тероризм розглядається як крайня форма екстремізму.

Під екстремізмом (екстремістською діяльністю) у російській правовій доктрині мається на увазі:

- 1) діяльність фізичних осіб і різноманітних організацій (суспільних, релігійних та ін.) із планування, організації, підготовки й здійснення дій, спрямованих на примусову зміну основ конституційного устрою й порушення цілісності Росії, підрив безпеки РФ, захоплення чи присвоєння владних повноважень,

створення незаконних озброєних формувань, здійснення терористичної діяльності і т.п.;

2) пропаганда й публічна демонстрація нацистської й схожої з нею атрибутики й символики;

3) публічні заклики до вказаної діяльності;

4) фінансування вказаної діяльності.

Виключна складність, різноманітність форм, політичні протиріччя в оцінці визначають і відсутність єдиного підходу до класифікації видів тероризму. Зарубіжні й вітчизняні філософи, політологи, історики, державознавці систематизують і класифікують тероризм на різних зрізах, пропонуючи специфічні критерії класифікації, що, звичайно, відображає багатовимірність і складність цього явища. При всій різноманітності й інколи несумісності підходів така багатогранність дослідження проблеми дозволяє, у свою чергу, ученим найбільш обґрунтовано виявити суспільну небезпеку тероризму й ті його ознаки, які є значущими в політико-правовому аспекті.

На Міжамериканській конференції з прав людини (1970 р.), яка присвячена проблемам тероризму й захисту від нього населення, було названо три форми тероризму: політичний, соціальний, ідеологічний. Політолог Д.В.Ольшанський до видів тероризму зараховує: політичний (терористичні дії різного походження, мета яких вплинути на політичних лідерів, владу або політику, яку вони проводять, примусити на ті чи інші дії або владні рішення); інформаційний (прямий вплив на психіку й свідомість людей з метою формування потрібних думок і суджень, які певним чином спрямовують поведінку людей); економічний (різні дискримінаційні економічні дії, мета яких вплинути на економічних конкурентів, соціальні групи та верстви населення, а також на держави і їх лідерів для досягнення конкретних економічно вигідних для терористів рішень) і соціальний (побутовий) тероризм (свавілля вуличної злочинності, зростаючий криміналітет, загальна соціальна нестабільність і масова побутова невлаштованість).

Л.В.Сердюк виділяє безкорисливий тероризм, у якості прикладу якого називає діяльність російських революціонерів-терористів на початку ХХ століття. При цьому, на думку автора, впадає в око позитивний момент фанатичної діяльності революціонерів-терористів – він у їхній безкорисливості, у стремлінні до соціальної справедливості для всіх людей у державі. Однак думка автора є суперечливою і ті дії, які Л.В.Сердюк називає безкорисливим тероризмом, повною мірою підпадають під політичний тероризм, під яким розуміються насильственні озброєні акції, що плануються з достатньою періодичністю, напівлегальними або легальними групами, які мають за мету через нагнітання страху здійснювати тиск на владу для досягнення певних результатів.

Доволі часто в літературі зустрічається поняття суїцидний тероризм (С.Качур), який визначають як готовність пожертвувати своїм життям в інтересах досягнення певної політичної мети. У наш час

існують багато релігійних і світських терористичних груп, здатних використовувати суїцидний тероризм як тактичний прийом у боротьбі проти свого або іноземного уряду. До таких груп належать: Ісламський рух спротиву («Хамас») і «Палестинський ісламський джихад», на окупованих Ізраїлем територіях; «Хезболлах» («Партія Аллаху») в Лівані; «Єгипетський ісламський джихад» і «Гамаїя ісламія» («Ісламська група») у Єгипті; «Озброєна ісламська група» (GIA) в Алжирі; міжнародна група «Барбар Халса» (ВКІ) в Індії; «Тигри звільнення Таміла» (LTTE) в Шрі-Ланці; Робоча партія Курдистану (РКК) в Турції; мережа угруповань терористичної організації Усами бен Ладена «Аль-Каїда» в Афганістані. Прикладом суїцидного тероризму є відомі трагічні події, які сталися в Нью-Йорку, Вашингтоні й Пенсильванії (США) 11 вересня 2002 року, коли пасажирські літаки, захоплені терористами-смертниками, були спрямовані на життєво важливі об'єкти, у результаті чого загинуло майже 7 тисяч людей. Із них 266 загинули в захоплених літаках, більше 200 – у Вашингтоні, 6333 – у Нью-Йорку. У сучасній літературі виділяється технологічний тероризм, під яким розуміють незаконне використання ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) зброї або її компонентів, ядерних, радіоактивних, високотоксичних хімічних речовин, патогенних мікроорганізмів, а також виведення їх зі строю, руйнування або захват ядерних, хімічних або інших об'єктів, систем життєзабезпечення міст і промислових центрів для досягнення політичних, економічних і інших цілей.

Аналіз тенденцій розвитку злочинності, оперативної й соціально-економічної обстановки в країні дозволяє зробити висновок про те, що потенційно небезпечні об'єкти можуть стати мішенями для можливих акцій терористів. При цьому в наш час досить імовірно стає загроза радіаційного тероризму шляхом незаконного оволодіння ядерними матеріалами, відходами ядерного виробництва й ізотопної продукції.

Близько 36% комплексів інженерно-технічних засобів охорони ядерних виробництв і 74% контрольованих зон закритих адміністративно-територіальних утворень потребує реконструкції або капітального ремонту, а 30% будівель і приміщень, які охороняються, не мають других електронних рубежів сигналізації, що значно знижує ступінь виявлення порушників. Доступ у райони розташування атомних електростанцій людей і транспорту вільний. Ця обставина може сприяти замаскованій підготовці до несподіваного проведення терористичних актів на об'єкті або поблизу нього, ускладнити проведення профілактичних заходів при різкій зміні обстановки. Не менш серйозну небезпеку несуть і гідротехнічні споруди, які знаходяться, як правило, в межі великих міст або вище за течією рік. При їх руйнуванні гинуть люди, затоплюються великі території, включаючи економічні й стратегічні об'єкти. Технологічний тероризм – це одна з форм виявлення різних видів

тероризму, а не самостійний його вид.

Поняття антидержавного тероризму було введено Н.Д.Литвиновим, під яким автор розуміє цілеспрямовану діяльність окремих осіб або організаційних формувань, яка спрямована на зміни соціально-економічної формації, руйнування державної ідеології, зміну форм правління та державно-політичного режиму, руйнування територіальної цілісності, порушення функціонування держави і яка здійснюється терористичними способами.

Вказані види тероризму не можуть бути предметом права (наприклад, державний внутрішній тероризм по відношенню до громадян своєї держави). Оскільки міжнародне право не визнає державу в якості суб'єкта злочинів – поняття «державний тероризм» є «некоректним», – відмічає В.П.Смельянов. У цій класифікації змішуються види тероризму й форми його реалізації. Будь-який вид тероризму – міжнародний, політичний – може бути стихійним і організованим.

На думку В.П.Смельянова, існує неточна класифікація тероризму, коли поряд із державним, політичним, релігійним виділяється також і карний тероризм. Будь-який тероризм, справедливо стверджує В.П.Смельянов, карний, а ніякого некарного тероризму не існує. Але сам карний тероризм може мати підрозділи за мотивацією (політична, релігійна, економічна) і за суб'єктом злочину (той, що здійснюється громадянином своєї держави, або іноземцем, особою, яка не має будь-яких повноважень, або представником державних структур). Відмежування «карного» тероризму від «некарного» (політичного, націоналістичного, релігійного) можна зробити лише за його мотивацією, тобто на криміналістичному чи психологічному рівнях. У межах карного закону будь-який тероризм – карний, бо являє собою порушення карного закону. До того ж, не тільки в межах національного закону, а й у межах міжнародних угод тероризм розцінюється як карне діяння.

Зарубіжні дослідники виділяють наступні види тероризму:

1. Психічний і злочинний (Дж.Белл).
2. Революційний, субреволюційний і репресивний (П.Уілкінсон, Р.Шульц).
3. Ядерний, економічний, технологічний, екологічний.

На нашу думку, тероризм можна класифікувати за такими самостійними видами:

1. За територіальною ознакою.
2. Міжнародний.
3. Внутрішньодержавний.
4. В залежності від злочинної мотивації.
5. Політичний.
6. Релігійний.
7. Націоналістичний.
8. Економічний.

З урахуванням усіх різноманітних видів тероризму полеміка з проблем класифікації видів тероризму свідчить про нагальну необхідність подальших

досліджень у політико-правовій науці цих проблем, оскільки їх розробка обумовлена також і гострою практичною необхідністю.

У вітчизняній науковій літературі виділяють два види попередження злочинності: загальне (загально соціальне) попередження злочинності й спеціальне попередження злочинності. Перше реалізує антикриміногенний потенціал суспільства в цілому, усіх його інститутів, друге має цілеспрямований характер на недопущення злочинів.

Загальнонаціональне попередження охоплює крупні, маючі довготривалий характер, види соціальної практики у широкому значенні цього слова.

У сфері економіки – це розвиток виробництва на основі сучасних технологій, продумана структура та інвестиційна стратегія, укріплення національної валюти й всієї фінансової системи, зниження інфляції. У політичній сфері – це становлення й розвиток нової Української державності, укріплення демократії, усіх гілок влади. У соціальній сфері – велике антикриміногенне значення має руйнування різкого соціального розмежування суспільства, підтримка малозабезпечених громадян, укріплення сімейних засад, обмеження негативних наслідків безробіття, примусової міграції людей. На особливу увагу заслуговує духовна сфера життя суспільства, оскільки моральність завжди протистоїть злочинності, а антиморальність інтенсивно продукує її.

Заходи спеціального попередження злочинності різноманітні й класифікуються по-різному. Спеціально-кримінологічні заходи розрізняються за змістом (економічні, політичні, культурно-виховні та інші); за масштабом дії (загальнодержавні, релігійні та інші); за правовою характеристикою розрізняють спеціально-кримінологічні заходи, які базуються на нормах права, але ними не регламентовані (наприклад, правова освіта, виховання), і детально врегульовані юридичні норми (наприклад, адміністративний нагляд міліції за особами, звільненими з місць позбавлення волі). Існують також інші причини диференціації заходів спеціального попередження. Названі засоби попередження злочинності у повному обсязі належать до тероризму. Прикладом цього є класифікація заходів антитерористичної діяльності, запропонована С. Гончаровим. На думку автора, такими є заходи законодавчі, фінансово-економічні, політичні, військові, пропагандистські, профілактичні.

Думку С. Гончарова розділяє В. Величко, відмічаючи, що необхідно включити до наведеної класифікації також спільну діяльність національних і міжнародних учасників, справедливо вважаючи, що силові методи можливі на останній стадії – знищення терористів.

В.Петрищев, висловлює подібну точку зору, вказуючи на те, що нова ситуація диктує необхідність проведення міжнародної узгоджуваної політики стримування тероризму. Урядам слід домовитись за деякими принциповими позиціями: які

дипломатичні заходи зможуть підвищити ефективність антитерористичної діяльності; які поступки припустимі в переговорах з терористами, при цьому автор справедливо відмічає, що жорсткий принцип «ніяких поступок» не діє в сучасних умовах; яким повинен бути механізм введення економічного ембарго щодо держав – спонсорів тероризму.

Голова Ради директорів Всесвітньої асоціації детективів Д.Таль відмітив роль приватних служб безпеки в запобіганні і боротьбі з тероризмом, висловивши думку про те, що професійні організації можуть діяти в якості провідників ідей і зусиль, у якості мостів, що поєднують уряди, правоохоронні органи й індустрію приватних служб безпеки. На думку Ю.Левицького, формами участі недержавних структур безпеки у попередженні тероризму є: а) своєчасне інформування правоохоронних органів про підозрілих осіб, фірми й конкретні факти; б) участь груп швидкого реагування недержавних охоронних структур у силовій підтримці під час проведення правоохоронними органами великомасштабних оперативних заходів (затримка, арешти, обшуки, вилучення, забезпечення понятими і т.п.); в) публікації в пресі й виступи по телебаченню в якості експертів колишніх співробітників правоохоронних органів, які добре знають проблему боротьби з тероризмом; г) розробка рекомендацій і консультування з проблем протидії тероризму; д) організація суспільних заходів (конференцій, «круглих столів», семінарів та ін.); із залученням представників державних правоохоронних органів і спецслужб; е) залучення в кризових ситуаціях співробітників приватних охоронних підприємств для патрулювання жилих кварталів великих міст; є) участь у міжнародних суспільних комітетах і рухах по боротьбі з тероризмом; ж) розробка, виробництво й постачання недержавними підприємствами для правоохоронних органів і спецслужб для інших приватних охоронних підприємств спеціальної техніки, призначеної для виявлення зброї, вибухових пристроїв і речовин, а також вибухозахисних засобів (наприклад, блоківників радіовибухів). Обладнання цією технікою контрольно-пропускних пунктів у людних місцях.

Стратегія попередження тероризму повинна включати грамотну інформаційну політику засобів масової інформації. На сьогоднішній день спеціалістами різних галузей знань (політологами, філософами, теологами психологами, медиками) відзначається тенденція здійснення негативного впливу окремих інформаційних продуктів на психологічні і, як наслідок, поведінкові установки населення (пропаганда в засобах масової інформації жорстокості, насилля, кровної помсти, радикально-націоналістичних установок, морально-деформованих стереотипів поведінки).

Особливе місце в системі запобігання тероризму обіймають спеціальні суб'єкти цієї діяльності:

1. Служба Безпеки України Антитерористичний центр, який входить в її структуру та здійснює

антитерористичну діяльність шляхом проведення оперативно-розшукових і інших заходів, які спрямовані на попередження, виявлення й знищення тероризму.

2. Генеральна прокуратура України в межах своєї компетенції здійснює нагляд за законністю та якістю збору оперативної інформації про факти тероризму, розслідування справ з тероризму.

3. Служба зовнішньої розвідки України попереджує терористичну діяльність політичної спрямованості шляхом забезпечення безпеки установ України, які знаходяться за межами території України, їх співробітників і сімей.

4. Міністерство оборони України забезпечує збереження зброї масового знищення, яка знаходиться на озброєнні, ракетної та галузевої зброї, боєприпасів і вибухових речовин, захист воєнних об'єктів, крім того, Міноборони бере участь в організації безпеки національних морських судноплавств, національного повітряного простору, у проведенні контртерористичних операцій.

5. Прикордонна служба України здійснює боротьбу з політичним тероризмом шляхом попередження, виявлення, запобігання переходу терористами Державного кордону України, незаконного переміщення на територію України, або навпаки з її території зброї, вибухових речовин та інших предметів, які можуть бути використані в якості засобів здійснення терористичних злочинів.

6. Міністерство внутрішніх справ України здійснює боротьбу з тероризмом, виявлення і попередження злочинів терористичного характеру, які переслідують корисливі цілі.

На сьогодні загально визнаним є той факт, що ефективна боротьба з тероризмом можлива за умови спільних зусиль усіх членів світового співтовариства. Це обумовлено, перш за все, особливостями тероризму, який носить на сьогодні транснаціональний характер. У сучасному міжнародному праві існує ряд міжнародних конвенцій універсального й регіонального характеру, які на підґрунті чітко визначених критеріїв у якості предмета свого регулювання установлюють реалізацію обоюдного співробітництва держав у боротьбі з міжнародним тероризмом. До них належать: Женевська Конвенція протидії тероризму 1937 р., Вашингтонська Конвенція про запобігання і покарання актів тероризму 1971, Європейська Конвенція запобігання тероризму 1977 р. тощо.

У світової спільноти мається певний досвід спільної боротьби з тероризмом:

- на міжнародних конференціях з уніфікації кримінального законодавства 1930, 1931, 1934 роках були прийняті резолюції для протидії тероризму. У 1937 році таку ж конвенцію виробила Ліга Націй.

- починаючи з середини 70-х років ХХ століття на кожній сесії Комітету ООН з попередження злочинності й боротьбі з нею в тій або більшій мірі інтерпретації ставилось питання про тероризм взагалі й про міжнародний тероризм зокрема (наприклад,

на V і VI сесіях, які відбулись у 1980 і 1982 рр.; на XI сесії комітету у 1990 році було схвалено рішення П/Ш «Терористична злочинна діяльність», що показує ставлення експертів в галузі боротьби із карною злочинністю до проблеми міжнародного тероризму);

- починаючи з 1970-х років ООН прийняла більш десятка антитерористичних документів;

- створені й діють міжнародні структури, функціями яких повністю або частково є протидія тероризму (наприклад, Міжнародна організація карної поліції (ІНТЕРПОЛ), Європейське поліцейське відомство (ЄВРОПОЛ), Антитерористичний центр СНД);

- на 13-й сесії Ради міністрів внутрішніх справ Ліги арабських держав було прийнято проект «Кодексу поведінки» у боротьбі з тероризмом. Він забороняє надавати національну територію для планування й проведення терористичних акцій, надавати фінансову, матеріальну та іншу допомогу терористичним організаціям;

- Україна підписала міжурядові меморандуми про взаєморозуміння й співробітництво в галузі громадянської авіації, у яких передбачаються форми двобічної оперативної взаємодії в кризових ситуаціях, що створюються акціями терористів на громадянських авіалініях. Розвивається плідне співробітництво у питаннях боротьби з тероризмом із Росією, США, Великобританією, Турцією, Францією, Німеччиною.

На особливу увагу заслуговує співробітництво України в галузі боротьби з тероризмом із країнами-учасницями Спільноти Незалежних держав. Держави Спільноти, зокрема Україна, Росія, Таджикистан, Киргизстан, разом з іншими державами СНД вжили конкретні заходи щодо координації зусиль у боротьбі з міжнародним тероризмом на території колишнього СРСР. Результатом цього стало рішення Ради голів держав СНД від 21 червня 2000 року про створення Антитериторіального центру держав – учасниць Спільноти Незалежних держав. У листопаді 2001 року в Киргизстані створена Оперативна група АТЦ СНД по Центрально-азіатському регіону, яка здійснює моніторинг оперативної ситуації у сфері протидії міжнародному тероризму на південних рубежах Спільноти й працює в тісному контакті з компетентними органами у боротьбі з тероризмом Казахстану, Киргизької Республіки, Росії, Таджикистану, України.

У результаті засідань Ради голів держав СНД, що проходили в Москві 25 січня 2000 року й 21 червня 2000 року, була прийнята Програма держав-учасниць СНД у боротьбі з міжнародним тероризмом і іншими проявами екстремізму на період до 2003 року.

Практика показує, що розрізнені дії окремих країн не достатні для ефективної протидії тероризму. Боротьба з тероризмом потребує участі всіх країн світового

співтовариства, тим більше в умовах глобалізації світових процесів, й призводить до необхідності розробки комплексних міжнародних підходів і єдиних методик протистояння різним терористичним проявам.

Джерела та література:

1. Закон України «Про боротьбу з міжнародним тероризмом» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 25; 2. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О.В.Зернецька. – К.: Освіта, 1999. – 352 с.; 3. Емельянов В.П. Терроризм как явление и как состав преступления / В.П.Емельянов. – Харьков: Право, 1999. – 270 с.; 4. Качур С. Ескалация суицидного терроризму: идеологична основа [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://www.niisp.org.ua>; 5. Костенко Н.В. Повсякденний ризик: динаміка злочинності / Н.В.Костенко // Українське суспільство: десять років незалежності (соціологічний моніторинг та коментар науковців). – К.: Інститут соціології НАН України, 2001. – 445 с.; 6. Кровавий терор / Сост. В.Ставицкий. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2000. - 319 с.; 7. Крутов В.В. Концептуальні аспекти проблеми протидії тероризмові в Україні / В.В.Крутов // Розбудова держави. – 2000. - № 1 – 8. – С. 17 – 27; 8. Неклеса А.И. Постсоветский мир в новой системе координат / Э.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.; А.И. Неклеса (рук. проекта и отв. ред.) // Глобальное сообщество: новая система координат (подходы к проблеме) / – СПб.: Алетейя, 2000. – С. 11-78.; 9. Офіційні звіти Генеральної Асамблеї, сорок дев'ять сесія. Доповнення № 49 (А/49/49). – С. 409 – 412; 10. Петрищев В.Е. Заметки о терроризме / В.Е.Петрищев. – М.: Эдиторал УРСС, 2001. – 288 с.; 11. Петрищев В.Е. Терроризм и право. Антитеррористическое законодательство за рубежом / В.Е.Петрищев // Заметки о терроризме. - М.: Эдиторал УРСС, 2001. – С. 124 - 144.

Gennadiy Novoskoltsev

Modern International Terrorism:

Kinds, Main Points and Reasons

Modern world community usually deals with the problems, one of which is terrorism. The roots of this phenomenon are in the distant past. The base for the appearing and development of terrorism is property status and social inequality, the difference in mentality, objective necessity to change the way of development, to keep the distance between rich and poor inside the country and on the world scale, quick technical and technological progress, commercialization of life and as a result of it – the falling of morality.

Key words: terrorism, terrorists, terrorist, activity, aggression, ideological terror, state terror, information terror, suicidal terror.